

A detailed topographic map of the Emmen area in the Netherlands. The map shows a mix of urban areas with building footprints, green spaces, and water bodies. Key locations labeled include Emmerschans, Barger, Oosterveld, Nieuw-Dordrecht, Oranjedorp, and Klazienaveen. Water features include the Emmer-Erscheidenveen, various 'Dwarsplaatsen' (cross-places), and 'Blokplaatsen' (block-places). The map is overlaid with a grid and contains numerous numerical values, likely representing elevation or specific land use data.

Bijlage 6: Oost

Ruimtelijke gebiedsanalyse en -visie
Stedelijke Wateropgave Emmen

De analyse en gebiedsvisie vond plaats in het kader van het project en de structuurvisie Stedelijke Wateropgave Emmen en is verricht in opdracht van:

Gemeente Emmen, Afdeling ROI
Postbus 30001
7800 RA Emmen

De inventarisatie en analyse is verricht door:

H H v B
Adviesburo voor landschapsinrichting
Mw Drs Ing L.M. Scholtens
Hoogeveenseweg 21
9435 TC Bruntinge
Tel. 0593 552805

Juni 2012

Inhoudsopgave

DEEL 1: INVENTARISATIE EN ANALYSE

1. De aard- en bodemkundige ondergrond	
1.1 Hoogteligging	5
1.2 Bodem	5
1.3 Ondiepe slecht doorlatende lagen	9
1.4 Kwel en infiltratie	11
1.5 Komvormige laagten	13
2. Archeologische waarden	15
3. Ontginningspatronen in historisch perspectief	
3.1 Algemeen	17
3.2 Periode Middeleeuwen - 1850	21
3.3 Periode 1850 - ca.1900	23
3.4 Periode 1910 - 1935	25
3.5 Periode 1935 - 1955	27
3.6 Periode 1955 - 1965	29
3.7 Periode 1965 - 1975	31
3.8 Periode 1975 - 1985	33
3.9 Periode 1985 - thans	35
4. EHS/EVZ en agrarische natuur	37
5. Vrije tijd en recreatie	37

DEEL 2: RUIMTELIJKE GEBIEDSVISIE SWO	39
--------------------------------------	----



DEEL 1: INVENTARISATIE EN ANALYSE

1. Aard- en bodemkundige ondergrond

1.1 Hoogteligging

In westen van Gebied Oost ligt de Hondsrug met maaiveldhoogtes variërend tussen 20m en 26m. De Hondsrug heeft vooral in het noorden een opvallende rechte en, plaatselijk, steile rand die zeer goed herkenbaar is in het landschap. Ten zuidoosten van Barger-Oosterveld is, mede door de opgaande beplanting van het Oosterbos, vanaf de Hondrug minder goed zicht op het lager gelegen voormalige veengebied. De hoogteverschillen in gebied Oost zijn ook deels ontstaan door verschillen in de mate waarin het veen is afgegraven. Zo is het veen slechts gedeeltelijk afgegraven in zowel het Oosterbos als in het natuurgebied Berkenrode ten noorden van het kassengebied.

Hoewel bij de bouw van stadswijk Emmerhout de aanwezige hoogteverschillen één van de uitgangspunten is geweest voor het stedenbouwkundige ontwerp, zijn de hoogteverschillen bij de bouw wel 'afgevlakt'. Op basis van de terreinondergrond, waarbij de geaccidenteerdheid van het westelijke gedeelte groter was dan die in het oostelijke gedeelte, is bij het ontwerp uitgegaan van een niveauverschil van ca. 3 meter over 100 meter lengte in het westelijke gedeelte van de stadswijk. In het oostelijke deel van de wijk is dit minder dan 1 meter per 100 meter geworden. Overigens waren de hoogteverschillen in dit voormalige heidegebied al sterk afgenomen tijdens de grootschalige heideontginningen in de jaren dertig van de vorige eeuw.

Het veenkoloniale gebied ten oosten van de Hondsrug is een licht golvend terrein dat in noordelijke richting geleidelijk afloopt naar het Valtherdiep/Mussel Aa. Her en der is het microreliëf goed zichtbaar in het veld, bijvoorbeeld ten noorden van Klazienaveen-Noord in de bocht bij de Willemsvaart.

1.2 Bodem

De oostelijke zandige uitloper van de Hondsrug is ook goed herkenbaar op de bodemkaart (bruine kleur op de kaart op pag. 6). De Hondsrug is voor een belangrijk deel ontstaan in de voorlaatste ijstijd (ca. 360.000 – 250.000 v Chr.), een periode vóór het ontstaan van het veen. Vanuit het noorden stuwden ijstongen de Hondsrug op. Het landijs zette ook een slecht doorlatende laag grondmorene af, de zogenaamde keileemlaag, die bestaat uit leem, zand, grind, keien en rotsblokken. Vooral ten noorden van Nieuw-Dordrecht is sprake van keileemlagen dicht (rode puntjes op de kaart en toevoeging ...x aan de code) tot zeer dicht (rode gebieden en KX aan het eind van de code) aan het oppervlak. Ten noorden van Emmerschans geeft de cursief gedrukte toevoeging *m....* voor de code de aanwezigheid van grote hoeveelheid stenen aan en nabij het oppervlak weer. Vooral gebieden waar dergelijke grote stenen aanwezig waren zijn in een ver verleden door de Trechterbekers gekozen om hunebedden te bouwen. In Emmerdennen en Angelslo zijn deze hunebedden nog steeds te vinden.

Legenda

AHN

	9,02 - 10,00		15,01 - 16,00		21,01 - 22,00
	10,01 - 11,00		16,01 - 17,00		22,01 - 25,00
	11,01 - 12,00		17,01 - 18,00		25,01 - 35,00
	12,01 - 13,00		18,01 - 19,00		water
	13,01 - 14,00		19,01 - 20,00		
	14,01 - 15,00		20,01 - 21,00		

De oude bewoningsgeschiedenis van het gebied wordt op de bodemkaart weerspiegeld door het, door de mens opgebrachte humushoudende, dek op de essen (donkerbruin op de kaart). Het betreft hier zogenaamde Kamp- (cHd.. op de bodemkaart), Laar- (cHn...) en Loopodzolgronden (cY...) die allemaal een matig dik (30 - 50cm) humushoudend dek hebben. De bodemkaarten van Nederland zijn gemaakt in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw. Inmiddels zijn de 'esgronden' bij Barger-Oosterveld bebouwd, terwijl bij Den Oever de N862 over de es is aangelegd. Overigens is de karakteristieke bolling van de es bij het oude Den Oever nog steeds herkenbaar in het veld.

Vermeldenswaard is het grote stuifzandgebied (geel op de bodemkaart) in Emmerdennen. Stuifzandgebieden zijn veelal ontstaan door de mens. Reden hiervoor was intensivering van de agrarische bedrijfsvoering als gevolg van een toenemende vraag. Vanaf de 2^e helft van 17^e eeuw nam de plaggenbemesting (heideplaggen vermengd met mest) sterk toe en werd het bezit van schapen sterk uitgebreid. Om voldoende mest te verkrijgen voor de es was een areaal heide nodig in een verhouding 1 : 7 tot 1 : 10. Dit betekent dat voor 1 hectare es 7 á 10 hectare heide noodzakelijk was voor plaggen en beweiding van de schapen. Op sommige plaatsen leidde het plaggen en de overbeweiding met schapen tot het ontstaan van stuifzanden. De horizontale pijlen tussen Emmerdennen en de woonwijk Emmerhout geven aan dat de gronden hier zijn vergraven. Waarschijnlijk heeft dit plaatsgevonden in de periode van de heideontginningen (jaren '30 - '40 vorige eeuw), de periode waarin hier het bos is aangelegd.

De bodemkaart geeft in de omgeving van Nieuw-Dordrecht ook een aantal dobbes of pingoruïnes weer door middel van blauw gearceerde rondjes. Op de plaats van één, te weten achter de bebouwing aan de Herenstreek, is nog een vennetje c.q. kleine waterpartij te vinden.

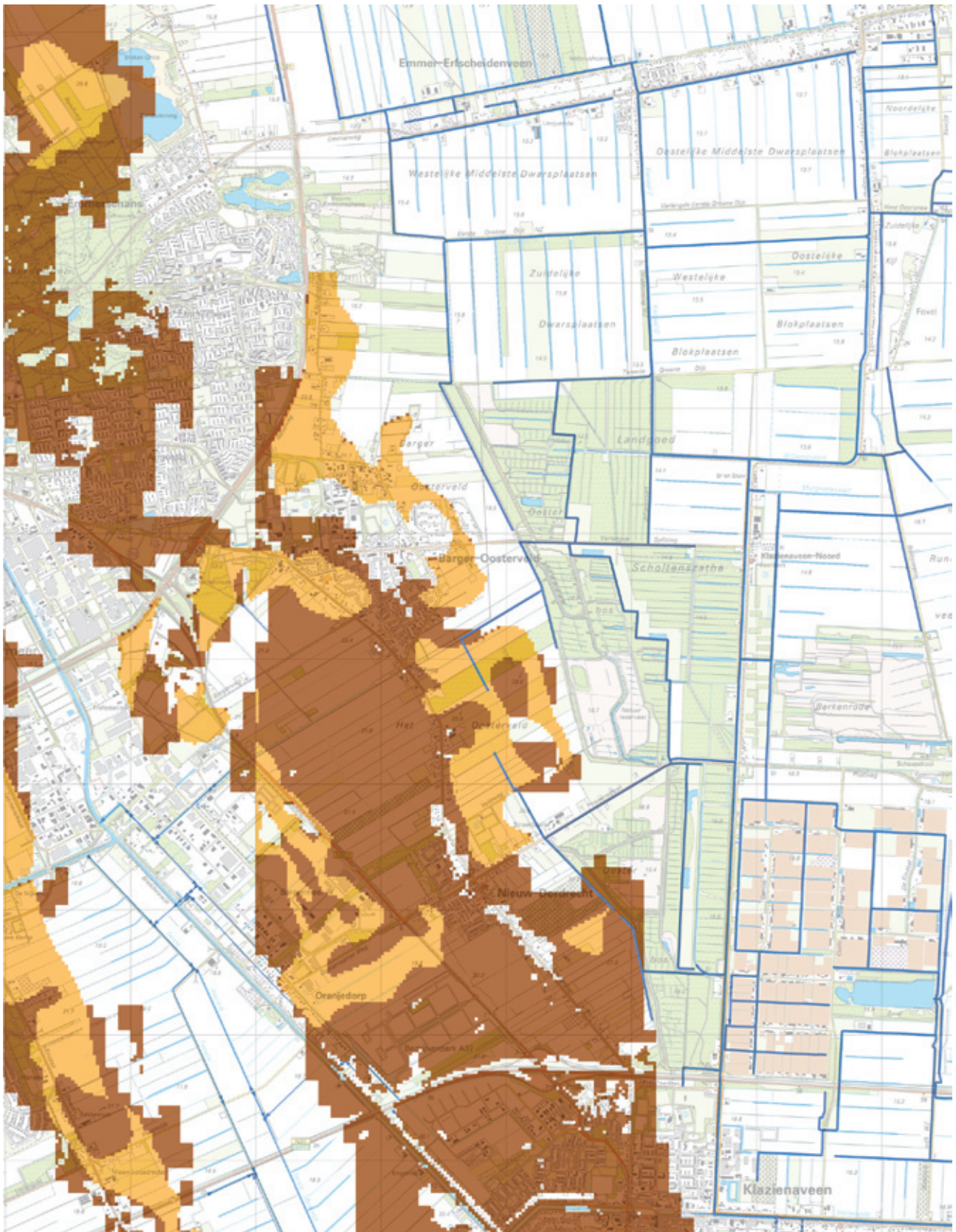
De bodemkaart geeft het voormalige hoogveen gebied (roze c.q. paars op de bodemkaart) goed weer. De dikke zwarte lijn op de bodemkaart is de grens van het veenkoloniale gebied.

Omdat het veen niet volledig is afgegraven in het huidige Oosterbos behoort deze bodemkundig niet tot het veenkoloniale gebied. Een gedeelte van het Oosterbos bestaat uit meerveen- en madeveengronden, met beide als veensoort veenmosveen (code aVs en zVs c.q. donkerpaars/blauw op de bodemkaart). Het overige deel van het Oosterbos en het gebied bij Berkenrode is bodemkundig 'Veen in ontginning (code AVo)'. Hier is het veen niet c.q. gedeeltelijk afgegraven en niet geschikt gemaakt voor bouwland. Zowel het Oosterbos als Berkenrode is een natuurgebied en beide maken deel uit van de EHS. Het noordelijke deel van het kassengebied wordt ook aangeduid met de code AVo. Dit kan ook samenhangen met het tijdstip waarop de bodemkaarten zijn gemaakt (jaren 60 - 70). In 1975 was hier het veen nog in ontginning (zie ook tekst over periode 1965 - 1975). Na 1975 is het kassengebied verder ontgonnen.

De oude beekloop van de Runde kan min of meer worden gereconstrueerd door de aanwezigheid van plaatselijk voorkomende ijzerrijke bovengronden en/of tussenlagen die gebonden zijn aan kwel. Op de bodemkaart worden gebieden aangeduid met f..... (zie bodemkaart ten westen Verlengde Scholtenskanaal en ten noorden Klazienaveen-Noord). Daarnaast is sprake van een zandige ondergrond zonder humuspodzol (iVz op de kaart).

Het overige deel van het gebied bestaat uit een veenkoloniaal dek (letter i voor de code) met een zandige ondergrond met humuspodzol (iVz), zonder humuspodzol (iVp), uit moerige podzolgronden (iWp) en moerige eerdgronden (iWz).

Ondiepe slecht doorlatende lagen



Legenda

ondiepe slechtdoorlatende lagen

S_VALUE

-  geen data bodemkaart
-  geen ondiepe sdl
-  sdl binnen 1,20 m-mv
-  sdl tussen 0 en 3 m-mv

 Waterlopen

 watervlak

 WATERDEEL_LIJN

Bron: Hunze en Aa's

1.3 Ondiepe slecht doorlatende lagen

De keileemlagen dicht aan het oppervlak, zoals weergegeven op de bodemkaart, zorgen voor ondiepe slecht doorlatende lagen. Keileem, de grondmorene, werkt remmend op de waterbeweging en kan leiden tot zogenaamde 'valse' grondwaterspiegels. In het veld is dit herkenbaar door de aanwezigheid van natte plekken c.q. natte gebiedjes op plaatsen waar dat op basis van de hoge ligging niet te verwachten is. Overigens is een gedeelte van de stad niet gekarteerd.

In het verleden zijn bij Nieuw-Dordrecht, Barger-Oosterveld en in het geaccidenteerd terrein van de huidige stadswijken Angelslo, Emmerhout en Emmerschans veel van dergelijke natte gebiedjes geweest (zie ook onderstaande kaart en kaart 1910 op pagina 22).

Topografische kaart rond 1900: gebied ter hoogte huidige stadswijken Emmerhout en Angelslo

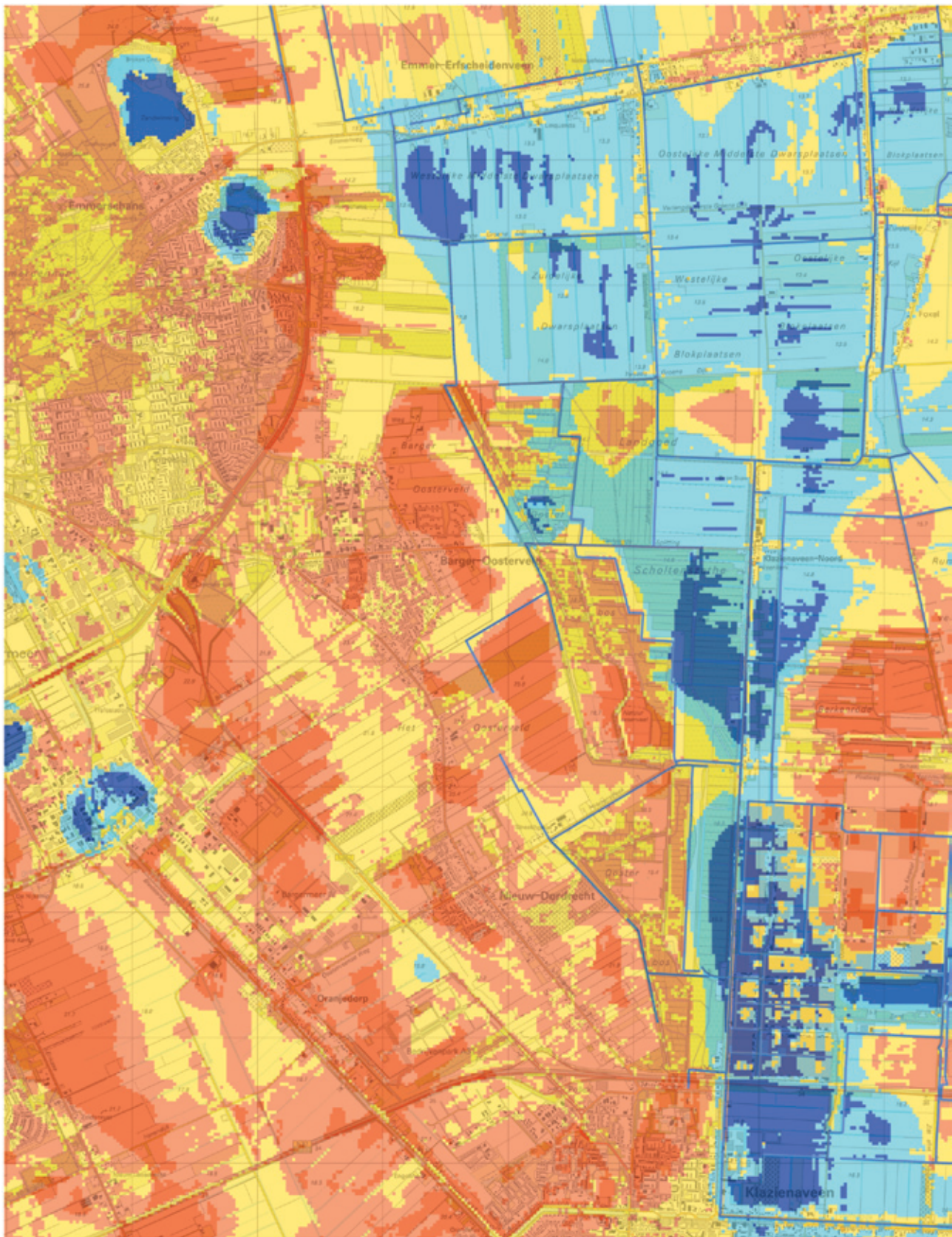


Terreinhellingen

Natte, drassige plekken

Voorloper huidige
Oude Markeweg

Waterpartij, ven



Legenda

kwel en infiltratie

VALUE

- 0 (onbekend)
- 1 (veel kwel)
- 2 (kwel)
- 3 (intermediair)
- 4 (infiltratie)
- 5 (veel infiltratie)

Waterlopen

watervlak

WATERDEEL_LIJN

Bron: Hunze en Aa's

1.4 Kwel en infiltratie

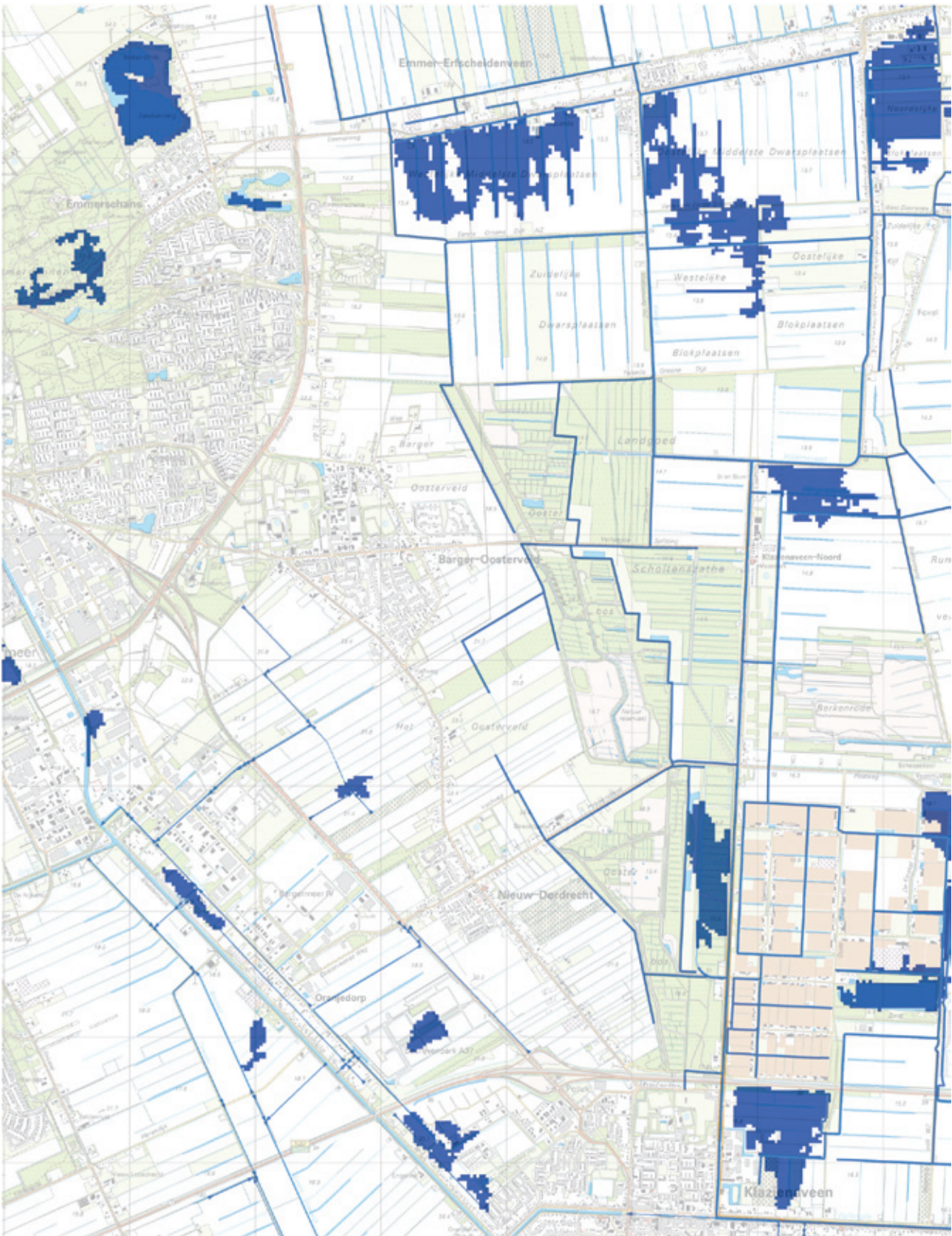
Gegeven de hoge ligging is op de Hondsrug vooral sprake van intermediaire en infiltratiezones. De zandaufgravingen ten noorden en oosten van Emmerschans hebben plaatselijk geleid tot kwel.

Het macroreliëf van de steilrand zorgt ten oosten van de Hondsrug voor kwelzones langs de rug.

Plaatselijk is sprake van ijzerrijke kwel die in het veld herkenbaar is door de aanwezigheid van bruin 'roestig' water in de sloten.

Kwel zichtbaar aan oppervlak; 'roestig' water. Hier bij Kanaal G. Bron: Hunze en Aa's

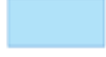




Legenda

komvormige laagten

S_VALUE

-  Geen komvormige laagte
-  Komvormige laagte
-  Waterlopen
-  watervlak
-  WATERDEEL_LIJN

Bron: Hunze en Aa's

1.5 Komvormige laagten

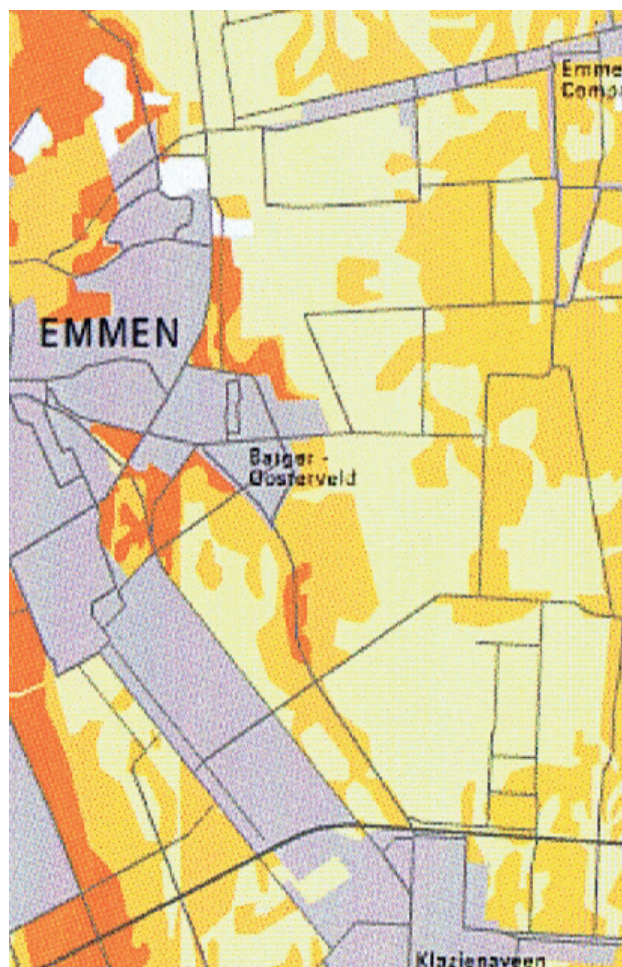
Menselijk ingrijpen, het afgraven van zand, heeft geleid tot komvormige laagtes in de zandaafgravingen ten noorden en ten oosten van Emmerschans en de waterpartij bij het kassengebied. Hier zijn letterlijk gaten in de grond gegraven.

De komvormige laagten in het veenkoloniale gebied zijn soms wel en soms slecht of niet waarneembaar. Zo is de laagte ten noorden van Klazienaveen-Noord goed herkenbaar in het veld, terwijl dit niet c.q. beperkt geldt voor de laagtes ten zuiden van Emmer-Erfseidenveen.



Laagte ten noorden Klazienaveen-Noord. Bron: Google maps

Indicatieve kaart archeologische waarden (IKAW);
Gebied Oost



Bron: Provincie Drenthe

2. Archeologische waarden.

De Hondsrug kent een lange bewoning-geschiedenis waarvan de hunebedden en grafheuvels in Emmerdennen en Angelslo nog zichtbare restanten zijn. Bij Emmerschans en omgeving, Den Oever en Barger-Oosterveld zijn ook veel archeologische vondsten gedaan en de IKAW kaart geeft dan ook een hoge verwachting aan.

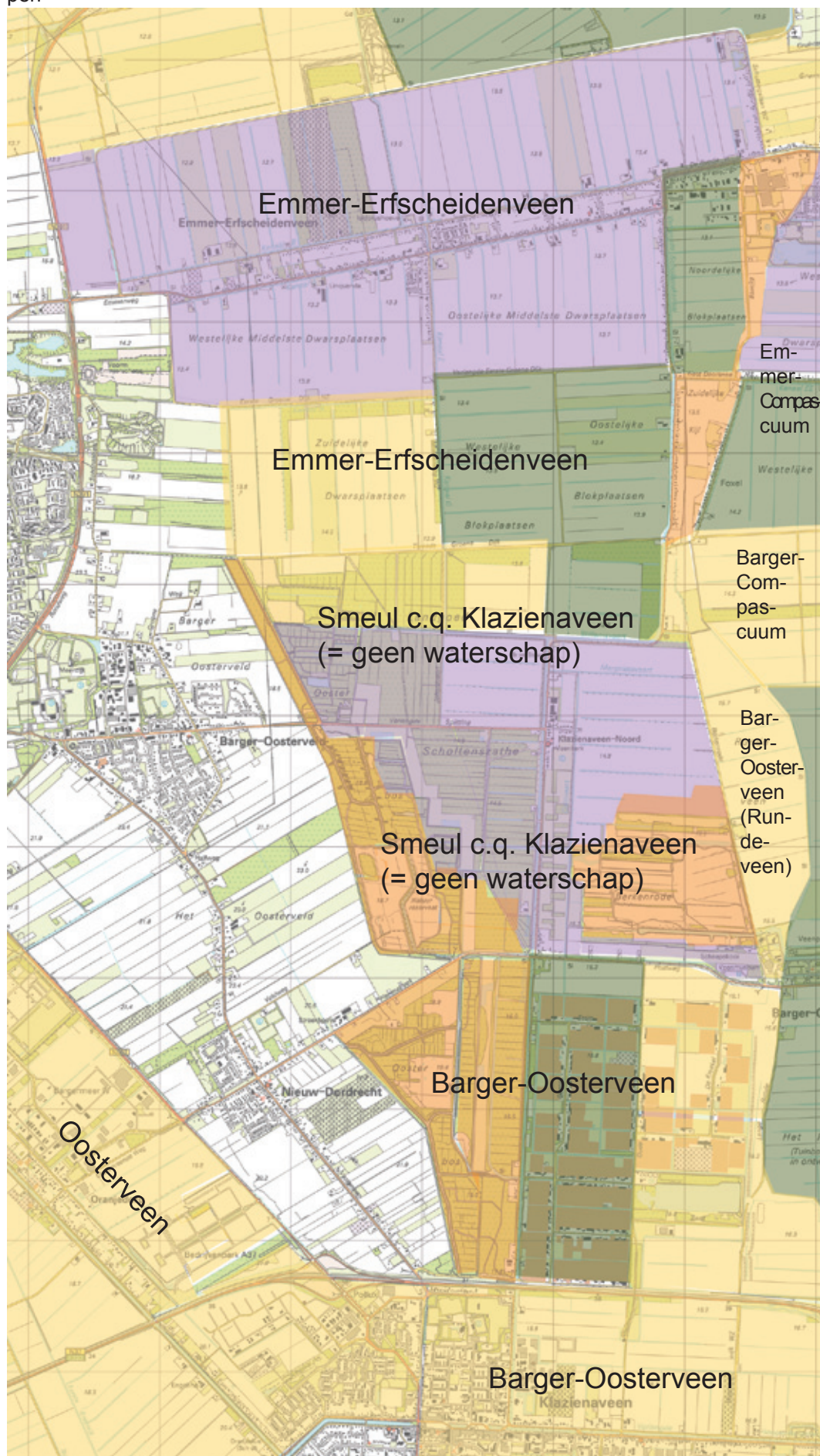
Al voordat het veen was afgegraven was sprake van menselijke, watergerelateerde, activiteiten in het vrijwel onbewoonde moerassige veengebied. In dit gebied was dat vooral het geval in de periode van de Oostelijke veenlinie, de periode vanaf eind 16^e eeuw tot halverwege de 19^e eeuw waarin het veen vooral als militair terrein werd gewaardeerd. In die tijd is hier de Emmerschans aangebracht en zijn dijken aangelegd om het water vast te houden. Deze dijken deden vaak ook dienst als pad.

Zo heeft voordat het veen is afgegraven de Heeren- of Leidijk door het gebied gelopen. Rond 1688 is deze strategisch militaire dijk van Den Hool via Veenoord, Den Oever, Foxel naar uiteindelijk Bourtange aangelegd. Deze dijk deed tevens dienst als weg. In Gebied Oost is deze voormalige dijk als lijn in het landschap alleen nog herkenbaar in Foxel (diagonaal lopende weg Foxel). Van de voormalige Emmerdijk is, wanneer de kaart van 1900 op die van 2005 wordt gelegd, de Verlengde Eerste Groene Dijk een mogelijke landschappelijke lijn.

Archeologische reconstructie heeft ook uitgewezen dat op ongeveer de plaats waar nu de Postweg loopt voorheen vermoedelijk een oude (veen)weg richting het Rundedal heeft gelopen. Zuidelijker, en niet meer herkenbaar heeft vermoedelijk een veenweg richting Hebelmeer gelopen. De archeologisch aangetoonde veenwegen ter hoogte van Angelslo zijn niet meer herkenbaar.

In het veenkoloniale deel van het gebied zijn relatief weinig archeologische vondsten gedaan en de IKAW kaart geeft dan ook een lage tot middelhoge verwachting aan.

Ontginningsystemen grootschalige hoogveenontginningen met namen historische veen- c.q. waterschap-
pen



Ontginnings-
systemen

Dubbel
kanaal

Enkel
kanaal

Blok

Deels cq
anders
ontgon-
nen

Namen = Na-
men historische
veen- c.q. water-
schappen
waarvan ont-
staan is gerela-
teerd aan de
grootscha-
lige veenont-
ginningen
(smeulveen =
particulier eigen-
dom)

3. Ontginningspatronen in historisch perspectief

3.1 Algemeen

In het gebied zijn alle drie hoofdlandschapstypen die de gemeente Emmen kent aanwezig, te weten zowel het esdorpenlandschap als het landschap van de kleinschalige veenontginningen en het landschap van de grootschalige hoogveenontginningen. De drie landschapstypen hebben ieder hun eigen ontstaan- en ontwikkelingsgeschiedenis en verschillen dan ook in ruimtelijk en visueel opzicht van elkaar.

Een gedeelte van het gebied is een representant van het esdorpenlandschap, een landschap dat zich uitstrekt over Hondsrug c.q. het Drents Plateau. Het is ontstaan vanaf de 9^e eeuw toen boeren zich voor het eerst min of meer permanent op één plek vestigden. Het is een agrarisch landschap. De nederzettingen, ook wel esdorpen genoemd, liggen over het algemeen op de overgang van het lager gelegen beekdal en de hoger gelegen gronden. Op de oostelijke flank van Hondsrug lagen in gebied Oost de nederzettingen Angelslo en Den Oever. De nederzetting Angelslo is verdwenen, terwijl van Den Oever alleen nog het zuidelijke deel aanwezig is. Bij deze nederzettingen lagen de escomplexen, de akkerbouwlanden. De beekdalen, in dit gebied was dat de Runde op het veen, werden ingericht als hooi- en weilanden. De woeste gronden, te weten de

heide, het veen en het bos waren in gebruik als weidegronden voor de schapen en leverden hout, plaggen en/of brandstof.

De groei van de dorpen zorgde ervoor dat er in de loop van de Middeleeuwen een vorm van bestuur ontstond, de boermarke genoemd. De boermarke regelde o.a. het gebruik van de ongecultiveerde gronden buiten de es. Rond 1850 kende gebied Oost twee markes, te weten de marke van Emmen en Westenesch en de marke van Noord- en Zuidbarge. Het huidige fiets- en wandelpad De Oude Markeweg tussen Emmerhout en Angelslo alsmede de huidige wegen Tweede (Verlengde) Groene Dijk vormden de grens tussen beide. De markeverdeling heeft in de tijd van de grootschalige ontginningen van de 20^{ste} eeuw mede geleid tot verschillende veenkolonies en ontginningsblokken.

Het landschap van de kleinschalige veenontginningen bestaat uit oude, jonge en zeer jonge veenontginningen. De oude kleinschalige veenontginningen liggen bij Roswinkel en Schoonebeek en worden hier niet besproken. De kleinschalige veenontginningen die tot gebied Oost horen liggen allen op de overgang van de Hondsrug naar het veen. Sommige gebiedjes liggen geheel op het zand, zoals bijvoorbeeld bij Barger- Oosterveld, andere liggen geheel op het veen zoals

Hoofdlandschapstypen

-  Esdorpenlandschap
-  Landschap van de kleinschalige ontginningen
-  Landschap van de grootschalige ontginningen



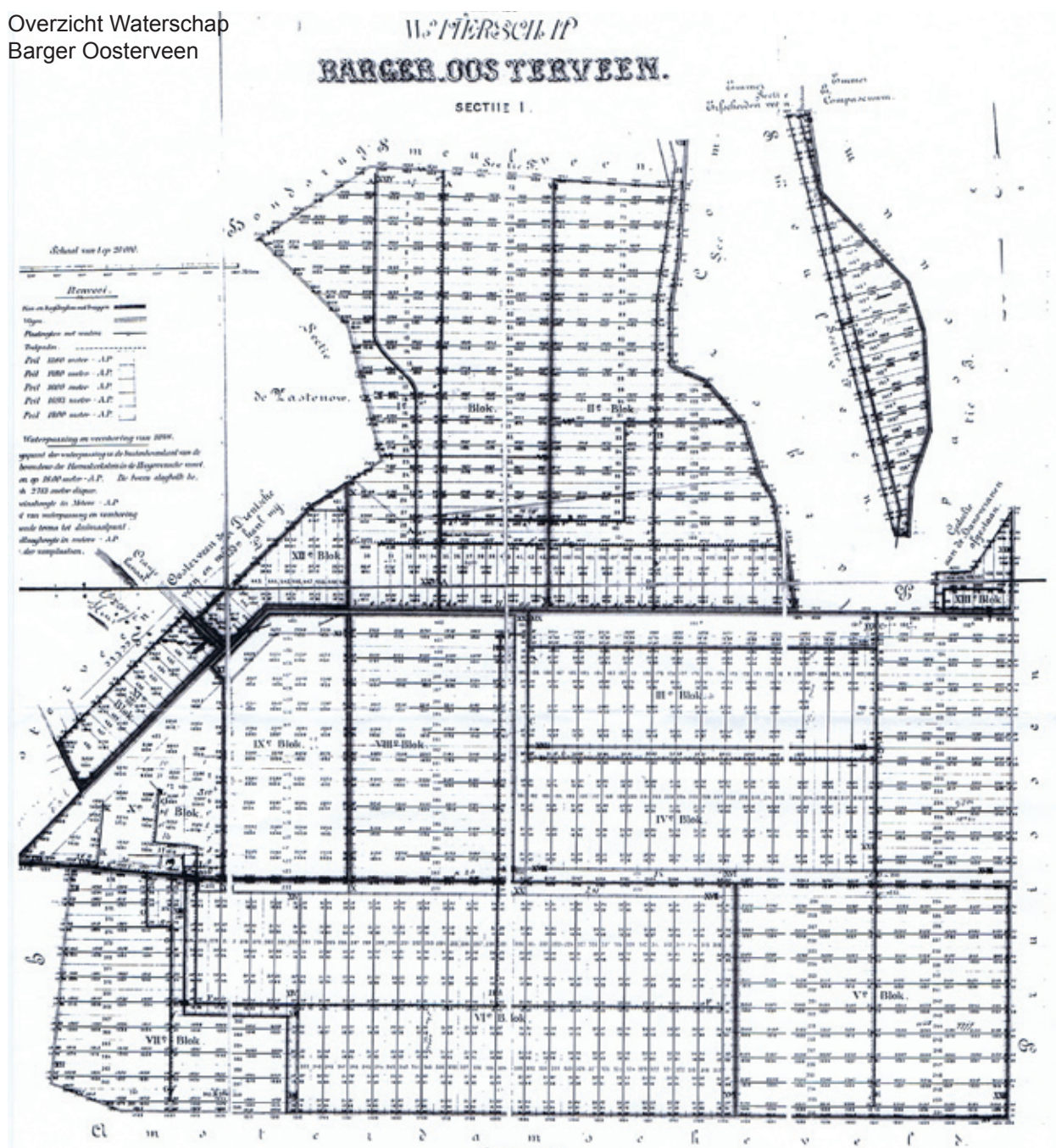
bij Emmerschans. Het gebied van Nieuw-Dordrecht en omgeving ligt op dat deel van de Hondsrug dat in het verleden onder het veen dook. Om praktische redenen is op de kaart met hoofdlandschapstypen een 'scherpe' grens getrokken tussen klein- en grootschalig c.q. esdorpenlandschap. In de praktijk zijn de grenzen natuurlijk geleidelijker.

De kleinschalige veenontginningen in Gebied Oost stammen vooral uit de periode waarin de boermarkes (geleidelijk) werden opgeheven. De markewet van 1886 officieel leidde tot de beëindiging van het markesysteem van gemeenschappelijk bezit. Na 1850 vestigden zich kleinschalige verveners en boeren op

de oostelijke rug (Vastonow). Noordelijker, in de voormalige marke van Emmen en Westenesch, werd het veen kleinschalig ontgonnen vanaf de Hondsrug.

Het landschap van de grootschalige ontginningen is een ontworpen landschap waarbij vooraf is bepaald wat waar wordt aangelegd. Het Plan van Aanleg, een voorwaarde voor een vergunning, gaf aan waar kanalen/wijken moesten worden gegraven, hoe diep, waar bruggen, sluizen, bebouwing en wegen kwamen. De concessie tot vervening kwam op naam van een veenschap, een waterschap of een particuliere

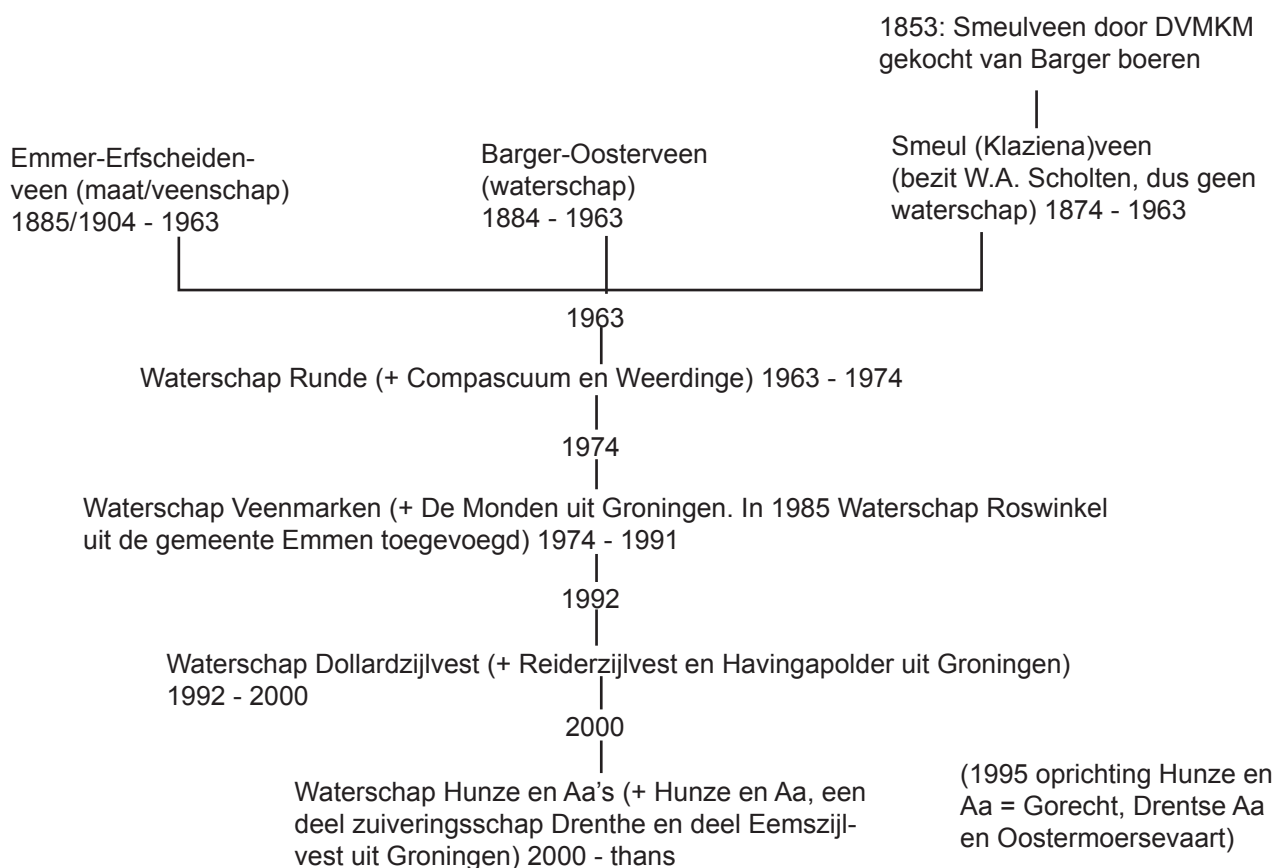
Overzicht Waterschap Barger Oosterveen



maatschappij ofwel een NV. Zij zagen toe op de uitvoering van het plan van aanleg en de inrichting van het gebied.

Het ontwikkelingen, of beter verwickelingen, rond zowel het Oranjekanaal als de Verlengde Hoogeveense Vaart is van grote invloed geweest op de inrichting van gebied Oost. Wat betreft het Oranjekanaal het is het volgende van belang. Eind 1853 kocht de in Dordrecht opgerichte maatschappij De Drentsche Veen- en Middenkanaal Maatschappij (DVMKM) zowel het veencomplex het 'Oosterveen', als een complex aan de oostzijde van Nieuw-Dordrecht, het 'Smeulveen' van de markegenoten. In 1852 hadden de initiatiefnemers van de DVMKM al een concessie gekregen tot het graven van een kanaal, bij de opening Oranjekanaal gedoopt. Het was de bedoeling dat het Oranjekanaal langs het Oosterveen zou lopen, terwijl vanuit het kanaal, via Nieuw Dordrecht (huidige Oranjedorpstraat en Herenstreek), een zijtak naar het Smeulveen (bij huidige Klazienaveen-Noord) zou worden gegraven. In 1858 was de aanleg van het kanaal gevorderd tot het huidige Oranjedorp. Het bleek echter dat alleen het Oosterveen geschikt was om op het kanaal te draineren. Het Smeulveen had namelijk een veel lagere ondergrond dan verwacht en dat vereiste dus ook een veel lager kanaalpeil. Dit zou betekenen dat er of een dieper

en dus nog kostbaarder kanaal moest worden gegraven of dat er op een afstand van 5km maar liefst 3 sluizen moesten worden gebouwd. De DVMKM was daartoe niet bereid. Besloten werd om het Smeulveen via een 'omweg' vanuit het zuiden te bereiken. Het kanaal door Nieuw-Dordrecht is dus nooit aangelegd. In 1874 verkocht de DVMKM het Smeulveen aan de Groningse industrieel W.A. Scholten. Het besluit tot omlegging van het Oranjekanaal zorgde voor hoogoplopende conflicten over het traject van de Verlengde Hoogeveense Vaart. De Verlengde Hoogeveense Vaart had in 1863 Erica bereikt. Het verdere precieze traject was toen nog niet bepaald. Er waren twee mogelijkheden. De eerste, oostelijke richting, kwam neer op het in een rechte lijn doortrekken van het kanaal van Erica tot Duitsland. Het kanaal zou dan hebben gelegen op de plaats van en in het verlengde van de huidige Ensingwijk. De tweede richting was de noordoostelijke richting, de uiteindelijke gerealiseerde richting. De DVMKM was echter tegen deze noordoostelijke richting en wilde een verbinding met het Oranjekanaal voorkomen. Een verbinding met het Oranjekanaal betekende concurrentie tussen beide kanalen met betrekking tot de afvoer van turf. Als gevolg van aanhoudende conflicten over het verdere traject van het kanaal zijn de





graafwerkzaamheden decennia vertraagd. Pas in 1880 werd de concessie verleend voor het doortrekken van de Verlengde Hoogeveensche Vaart richting Duitsland volgens het huidige traject. In 1886 bereikte het kanaal het punt Dordse brug en in 1894 de Duitse grens.

Al in 1867 waren de gronden van het gebied van het Barger-Oosterveen gescheiden en delen veen verkocht. Hoewel stukken veen na benodigde ontwatering werd verhuurd en bewoning op gang was gekomen, was van systematisch vervening geen sprake. Door de conflicten was de Verlengde Hoogeveensche Vaart immers nog niet gevorderd tot de oostelijke venen. Desondanks werd in 1884 het waterschap Barger-Oosterveen opgericht en wijkt daarmee af van de 'normale' gang van zaken. Het vrijwel onvergraven veen was nog niet onderzocht en er was ook nog geen concessie tot vervening verleend (Bron: G.A. Coert; Drenthe en zijn waterschappen). Op aandringen van de Groningse industrieel W.A. Scholten, eigenaar van meerdere stukken veen, is overgegaan tot de oprichting van een waterschap. De eigenaren wilden namelijk snel beginnen met het graven van raaien en groepen om zo de drooglegging van het veenmoeras te bevorderen. Op deze manier dachten zij enkele jaren tijdswinst te kunnen boeken. De kaart op pagina 18 geeft een overzicht van het waterschap rond 1890.

In het noorden van het gebied lag, op de gronden van de voormalige marke van Emmen en Westernes, het Emmer-Erfscheidenveen. In 1885 werd een maatschap opgericht die de voorbereidingen van het Plan van Aanleg voor het gebied van het Emmer-Erfscheidenveen op zich nam. In 1904 werd het veenschap Emmer-Erfscheideveen opgericht waarbij het reglement op het eerder gemaakte Plan van Aanleg was afgestemd. Tegelijkertijd gingen de rechten van het maatschap over naar die van het veenschap. Het door het veenschap tot stand gebrachte kanalenstelsel

zorgde, via het (Verlengde) Scholtenskanaal, voor een verbinding tussen de Verlengde Hoogeveensche Vaart en het Groninger Stadskanaal.

Afhankelijk van het uiteindelijke doel, de aardkundige ondergrond en de tijdperiode is het hoogveen volgens verschillende systemen ontgonnen. In dit gebied zijn vier ontginningssystemen te vinden, te weten het dubbel kanaal, het enkel kanaal en het bloksysteem met wijken. Daarnaast is een deel van het Oosterbos en het gebied bij Berkenrode deels c.q. anders ontgonnen. (zie voor de beschrijving van de systemen: Bijlage 1). Deze laatste categorie is een mengvorm van klein- maar vooral grootschalige karakteristieken waardoor deze gebieden tot het landschap van de grootschalige ontginningen worden gerekend. Beide maken deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

3.2. Periode Middeleeuwen – 1850

Vanaf de Middeleeuwen tot circa 1850 is weinig veranderd in de landschappelijke samenhang tussen het dorp, de es, het beekdal, het (heide)veld en het veen. De kaart van 1850 laat hoger gelegen nederzettingen Den Angelsloo, Den Oever en Oevermanskamp zien. Bij deze nederzettingen liggen de akkerbouwgronden van de essen. Ten noorden van Angelslo liggen de geaccidenteerde heidevelden, in die tijd Emmer Zand en Emmer Struiken geheten.

Het veen is op dat moment nog niet in ontginning. Wel lopen er meerdere dijken en wegen vanaf de Hondsrug richting de Runde en Duitsland. De blokken van het, aan de DVMKM verkochte, Oosterveen en Smeulveen zijn al min of meer weergegeven op de kaart. Het Oosterveen met een rode lijn en het Smeulveen met een zwarte lijn. Opmerkelijk is ook de zwarte lijn van het Oosterveen richting het Smeulveen (nu Klazienaveen-Noord). Mogelijk is dit het ontworpen maar nooit uitgevoerde kanaal richting het Smeulveen.

This is a detailed historical map of the Erfscheiden Veengebied in the Netherlands. The map shows a complex network of land parcels, water bodies, and place names. Key features include:

- Geographical Labels:** 'ERFSCHIEDEN VEEN', 'ERFSCHIEDEN', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen', 'Angelsloot', 'Ooster', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen'.
- Place Names:** 'Angelsloot', 'Ooster', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen', 'Angelsloot', 'Ooster', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen'.
- Water Bodies:** 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen', 'Angelsloot', 'Ooster', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen'.
- Land Divisions:** 'BLOK', 'DWARFPLAATSEN', 'ERFSCHIEDEN VEEN', 'ERFSCHIEDEN'.
- Other Labels:** 'Gemeente', 'Emmen', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen', 'Angelsloot', 'Ooster', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', 'Emmen'.

The map is oriented with North at the top. It shows a dense network of land parcels, water bodies, and place names. The map is divided into sections labeled 'ERFSCHIEDEN VEEN' and 'ERFSCHIEDEN'. It includes numerous place names such as 'Angelsloot', 'Ooster', 'Klaazena', 'Smeul', 'Veene', 'Barger', 'Oosterveen', 'Nieuw-Bordrecht', 'Vastenow', and 'Emmen'. The map also shows various 'BLOK' (block) divisions and 'DWARFPLAATSEN' (small plots). The map is oriented with North at the top.

3.3 Periode 1850 – 1910

In het esdorpenlandschap is bos aangelegd op de stuifzanden van het Emmerzand. Dit ter voorkoming van het stuiven richting Emmer es. Het Barger meer is drooggelegd en ontgonnen door middel van een smalle strookverkaveling met houtwallen (zie bijlage 4: Bargermeer eo).

De grootste veranderingen hebben zich in deze periode voorgedaan op de oostelijke uitloper van de Hondsrug. Hoewel Nieuw-Dordrecht één dorp is, was in het begin sprake van twee buurtgemeenschappen. De eerste betrof de bewoning op de 400m brede strook ten noorden van de huidige Oranjedorpstraat – Herenstreek (toen kanaallinie genoemd). Deze was in het bezit van de DVMKM en deze had de strook in opstreckende plaatsjes verdeeld. De bewoners van de huizen van de maatschappij waren werkzaam voor deze onderneming of bewerkten veenpercelen die de maatschappij verhuurde ten behoeve van de boekweitteelt. De maatschappij handelde namelijk ook in boekweit. Zo ontwikkelde zich langs de linie de nederzetting Heeren Dordt genoemd. Hoewel het kanaal nooit is gegraven is tot op de dag van vandaag het profiel van de Oranjedorpstraat en de Herenstreek zo breed dat het lijkt alsof er in het verleden een kanaal heeft gelegen.

De tweede gemeenschap betrof de bewoning langs de Vastenow. In 1856 werd de noord – zuid gelegen strook op de zandrug onder de Barger boeren in plaatsjes verdeeld. Het betrof een zand- en veengebied dat door zijn geringe dikte niet voor grootschalige vervening in aanmerking kwam (Bron; J.J. Brands, Waar eens de boekweit bloeide). Dit was het officiële begin van Vastenow, ook wel Boeren Dordt genoemd. De eerste bewoners langs Vastenow waren vaak knechten van de Barger boeren die de verdeelde plaatsen huurden. In het veen achter hun percelen werd huisbrandturf gestoken. In die tijd was Nieuw-Dordrecht een groen eiland in een overig open landschap.

Rond 1905 is het huidige Scholtenskanaal vanuit zuidelijke richting gevorderd tot de Postweg en vanuit het noorden tot de Willemsvaart (zie detailkaart). Rond 1910 is de verbinding tussen de Verlengde Hogeveense vaart en het Stadskanaal tot stand gekomen. Echter zowel in het Smeulveen als Barger-Oosterveen zijn nog maar in beperkte mate de gewone wijken voltooid. Tussen de kruising Scholtenskanaal (toen nog Hoofdwijk A genoemd) – Verlengde Hogeveense Vaart en de kruising Dordse Dijk – Verlengde Hogeveense Vaart is een eerste bebouwingslintje ontstaan. Ook langs de weg Berkenrode heeft zich een lintje met verveners gevestigd. Hoewel het Emmer-Erfscheidenveen al volledig op de kaart is weergegeven is Kanaal B nog maar tot het huidige straatje Derde Verbindingsweg gevorderd.

1905



Verl. Scholtenskanaal
gevorderd tot dit punt

Scholtenska-
naal tot dit punt

Wijken zijn nog geen
watergangen

3.4 Periode 1910 – 1930

In de periode 1910 – 1930 kwamen de grootschalige heideontginningen op gang. Hierbij werden heidevelden omgevormd tot wei- of bouwland of tot (dennen en sparren)bos. Een groot deel van de aanplant was ten behoeve van de mijnbouw in Limburg (onderstutting gangen). In Emmerdennen (zie detailkaart) is goed het verschil in ontginningssystemen te zien tussen de oude aanplant (tegen stuiven zand) met kronkelige paden en de rationele, rechtlijnige structuur van de grote heideontginningen. De grootschalige ontginningssystemen van de heidevelden op de plaats waar nu de stadswijken Angelslo, Emmerhout en Emmerschans zijn eveneens goed weergegeven op de kaart. Overigens is op dat moment nog sprake van een sterk geaccidenteerd terrein.

Langs de weg van Emmen/Angelslo naar Klazienaveen hebben zich boeren en kleine verveners gevestigd en zijn de gronden kleinschalig in ontginning.

De grootschalige veenontginningen zijn in 1935 nog in volle gang. In het Barger-Oosterveen

wordt een gedeelte (1^e blok) door middel van het enkel kanaal (wijken loodrecht direct op Scholtenskanaal) en gedeeltelijk (2^e blok) door middel van het bloksysteem ontgonnen. De kaart van 1935 maar vooral die van 1955 geeft de verschillende ontginningssystemen goed weer. De hoogteverschillen in de ondergrond komen goed tot uitdrukking in de Kromme wijk. Het dubbel kanaal van Klazienaveen-Noord is goed te zien. Oorspronkelijk was hier Klazienaveen als hoofddorp gepland. Doordat het kanaal vanuit het Oranjekanaal nooit is aangelegd, heeft het huidige Klazienaveen zich zuidelijker verder ontwikkeld en is het huidige Klazienaveen-Noord beperkt in omvang gebleven.

De lintbebouwing langs zowel de Verlengde Hoogeveense Vaart als Scholtenskanaal heeft zich verder uitgebreid.

Langs het Verlengde Scholtenskanaal en Kanaal A en B in het Emmer-Erfscheidenveen zijn bebouwingslinten ontstaan.

De weg Berkenrode kent dan aan beide zijden een bebouwingslint met kleine verveners en boeren.



1930; Emmerdennen

Oudere paden-structuur (aanplant bos ter voorkoming stuiven zand)

Heideontginning (rechtlijnige structuren)

ca. 1955



3.5 Periode 1930 – 1955

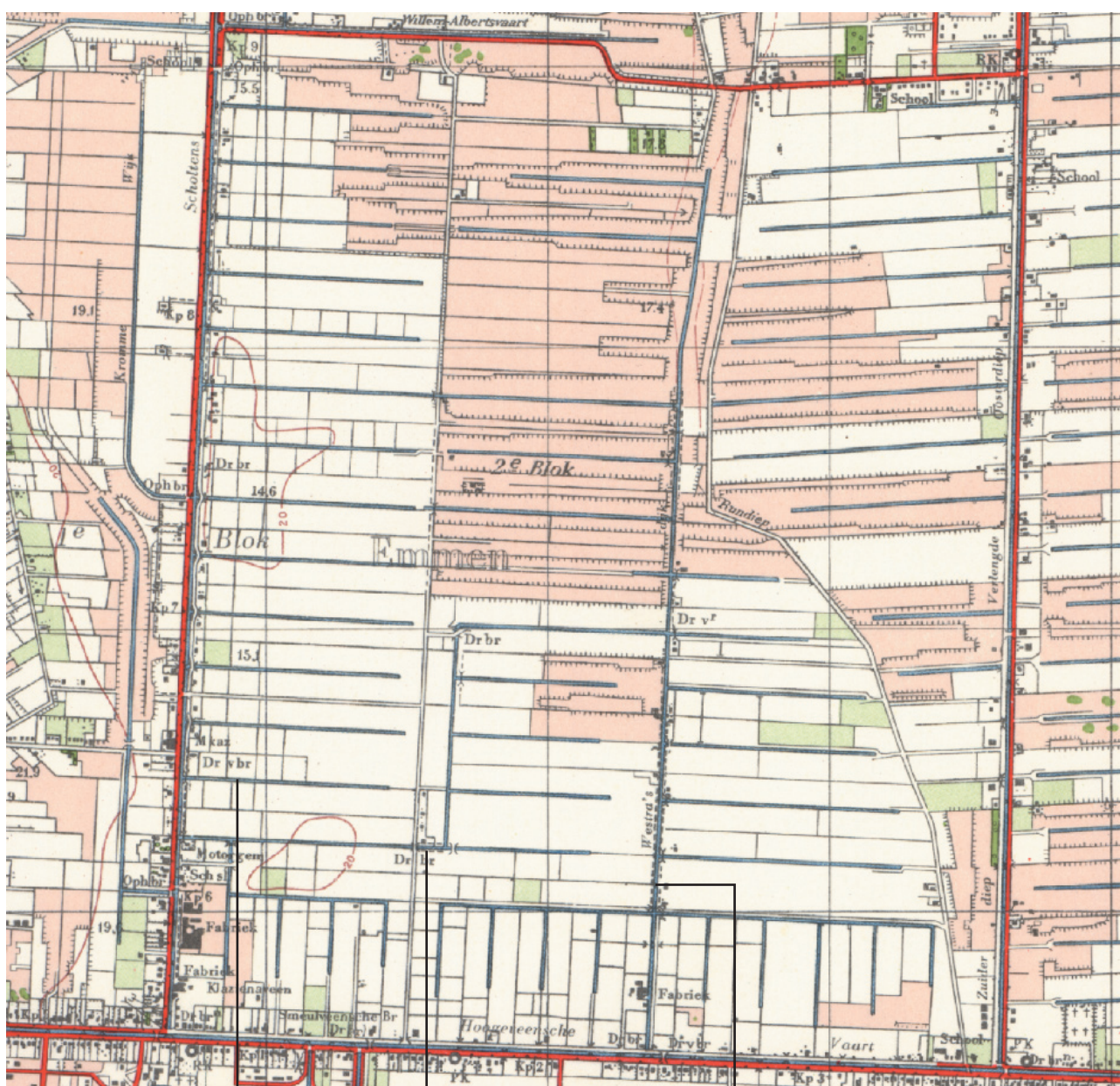
In de periode 1930 – 1955 zijn zowel de heideontginningen als de kleinschalige veenontginningen vrijwel voltooid. Hoewel er nog steeds hoogteverschillen aanwezig zijn, zijn deze bij de verdere heideontginningen wel afgevlakt. Dat geldt zowel voor Emmerschans als Emmerhout.

Langs de klinkerweg van Valthe via Weerdinge naar Barger-Oosterveld zijn op verschillende plaatsen bebouwingslintjes ontstaan. In Barger-Oosterveld is gestart met de eerste blokvormige dorpsuitbreiding.

Op sommige plaatsen waar voorheen sprake

was van kleinschalige vervening is in 1955 sprake van een grootschalige verveners'slag'. Dat geldt voor de oostelijke flank van de Hondsrug in het Emmer-Erfscheidenveen en het gebied langs de weg Berkenrode. Dit gebiedje, dat tot het waterschap Barger-Oosterveen behoorde, wordt dan door middel van een hoofdwijk (Margrietavaart) ontgonnen. Langs het zuidelijke deel van de weg is nog een restant van de oude bewoning.

De grootschalige veenontginningen zijn ook in 1995 nog niet afgerond. Dat geldt zowel voor het Emmer-Erfscheidenveen als Smeulveen en Barger-Oosterveen.



Wijken direct op
Scholtenskanaal

Hoofdwijk vanuit
Scholtenskanaal

Hoofdwijk, Westra's wijk, vanuit Ver-
lengde Hoogveense Vaart

ca. 1965



3.6 Periode 1955 – 1965

In deze periode vinden voor het eerst grootschaliger stads- en dorpsuitbreidingen plaats. De blokvormige uitbreidingen in Klazienaveen, Nieuw-Dordrecht, Barger-Oosterveld en Emmerschans vinden voornamelijk plaats binnen bestaande verkavelingstructuren. In tegenstelling tot de dorpen is bij de in aanbouw zijnde stadswijk Angelslo sprake een totaalontwerp met een eigen verkeerssysteem waarbij bewust niet is uitgegaan van aanwezige wegen- en/of verkavelingstructuren. Alleen de noordgrens van de wijk, de Oude Markeweg, is een historische markegrens die tot op de dag van vandaag nog aanwezig is.

Ten oosten van Emmerschans is de zandafgraving, ook wel Gat van Jansen of zandgat Schanswal genoemd, ontstaan.

In de omgeving van Nieuw-Dordrecht – Barger-Oosterveld is de kleinschalige verkavelingstructuur nog gaaf aanwezig. Bijzonder detail is dat op dat moment ten oosten van Nieuw-Dordrecht langs het pad van de karakteristieke ‘knik’ nog sprake is kleinschalige bewoning c.q. ontginning. De nieuwe doorgaande weg van Emmen naar Klazienaveen, de huidige N862, is ter hoogte van

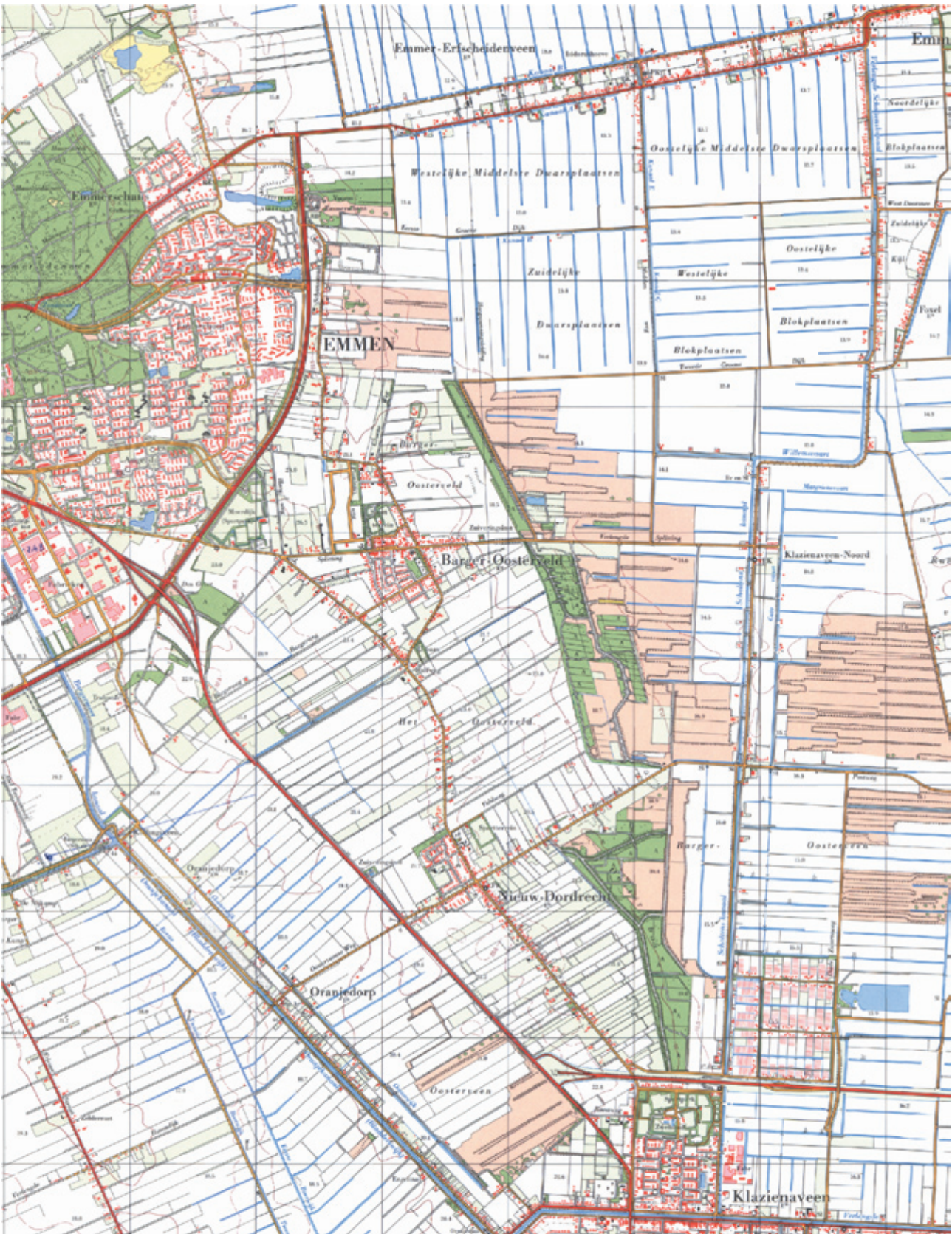
Nieuw-Dordrecht en Oranjedorp aangelegd op de grens van het Oosterveen. Het middelste deel van deze weg is nieuw, door het oude Den Oever, aangelegd om vervolgens aan te haken bij de oude weg van Den Oever naar Emmen.

Zelfs in 1965 zijn in dit gebied nog grote stukken veen grootschalig door middel van wijken in vervening. Hoewel zuidelijker, in het Amsterdamsche Veld en Schoonebeeker Veld, ook nog grote gebieden in vervening zijn, vindt dat daar niet plaats door middel van wijken maar o.a. door het smalspoor.

In het voormalige 1^e blok in het Barger-Oosterveen, ten oosten van het Scholtenskanaal, is een begin gemaakt met de aanleg van de infrastructuur ten behoeve van de latere kassencomplexen. Hiervoor zijn een deel van de bestaande gewone wijken gedempt deels om plaats te maken voor toegangswegen.

De bebouwing van kleinschalige verveners en boeren langs de weg Berkenrode is met de voortgaande vervening vrijwel verdwenen. De verbinding van de Margrietavaart (zie rode ovaal op pag. 28) met het kleine gebiedje van het Barger-Oosterveen is al weer gedempt.

ca. 1975



3.7 Periode 1965 – 1975

Deze periode kan met recht het decennium van de 'grote verbouwing' worden genoemd. In het esdorpenlandschap is de stadswijk Angelslo in de periode 1961 – 1967 gebouwd, gevolgd door Emmerhout in 1966 – 1974. Ook is Emmerschans verder uitgebreid. Hoewel één van de uitgangspunten bij de bouw van Emmerhout de bestaande hoogteverschillen (en bebossing) is geweest, zijn de hoogteverschillen wel over de wijk afgevlakt. Het verkeerssysteem in Emmerhout volgt in grote lijnen dat van Angelslo, met dien verstande dat verzamelstraten niet worden bewoond. Verder woont men in zogenoemde woonerven. Al met al heeft het heide(ontginning)landschap plaats gemaakt voor een stadslandschap met eigen structuren. Wel zijn op enkele plaatsen waterpartijen aangelegd in (voormalige) laagtes c.q. natte plekken. In samenhang met de stadsuitbreidingen hebben grote infrastructurele werken ook het landschappelijke beeld veranderd. Zo is de ringweg om de nieuwbouwwijken aangelegd. Daarnaast is het traject Klazienaveen – Duitse grens van de N37 (tegenwoordig A37) ten noorden van het dorp aangelegd. Hierdoor is het landschap van de voormalige Barger-Oosterveen

in visueel opzicht in tweeën gedeeld. Ten noorden van deze weg is het eerste gedeelte van het kassengebied gebouwd. Daarbij is eveneens een waterpartij aangelegd.

De zandafgraving 'Het gat van Janssen' heeft nog niet zijn huidige omvang bereikt.

Langs de grens Hondsrug – Smeulveen en Barger-Oosterveen zijn bospartijen aangeplant en is het gebied nog steeds deels in ontginning. De bebouwing langs het pad in de karakteristieke 'knik' bij Nieuw-Dordrecht is met de aanplant van bos verdwenen. Ook is het gebied ten westen van de weg Berkenrode nog in ontginning. Datzelfde geldt voor het gebiedje ten zuiden van de Postweg, zij het dat hier slechts sprake is van enkele 'plaatsen' in ontginning.

Het Emmer-Erscheidenveen is vrijwel geheel ontgonnen en in gebruik als bouwland. Alleen het gebied bij Emmerschans op de flank van de Hondsrug, te weten het gebiedje dat voorheen een smalle strookverkaveling kende, zijn nog enkele stroken veen te vinden. Op een gedeelte is bos aangeplant.



Bosrand met karakteristieke 'knik' bij Nieuw-Dordrecht

ca. 1985

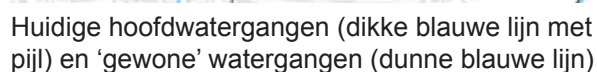


Een in visueel opzicht belangrijke landschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling is de grootschalige aanplant van bos op hoogveen(restanten). De aanplant van het Oosterbos heeft de overgang van Hondrug naar het veenkoloniale gebied verdicht. Bij Berkenrode, onderdeel van het veenpark, is sprake van afwisselend veen(restanten) en stroken bos. Ten zuiden van de Postweg is het veen op dat moment volledig ontgonnen en de dalgrond in agrarisch gebruik. Het kassengebied is uitgebreid waarbij deels wel de oude ontginningspatronen zijn gevolgd (wijken op Scholtenskanaal behouden, Oude Zwarteweg) en deels niet (aanleg weg Gantel). De waterpartij valt binnen de oude wijkenstructuur. Ten zuiden van de N37 zijn her en der wijken gedeeltelijk gedempt c.q. verworpen tot sloot. De kanalen- en wijkenstructuur van het Emmer-Erfscheidenveen is nog zeer gaaf aanwezig. Dat geldt ook voor het noordelijke deel van het

dubbel-kanaal (zie ook bijlage 2: Noord). De N37 is doorgetrokken en heeft het voormalige Oosterveen en Barger-Westerveen in visueel opzicht in tweeën gedeeld (zie bijlage 4: Bargermeer eo).

Barger-Oosterveld is blokvormig verder uitgebreid, zij het dat de blokken nog steeds worden begrensd door de historische wegenstructuur. Dat geldt voor zowel de zuidelijke nieuwbouwbuurt als het blok met het sport- en bedrijventerrein. Voor beide is de oude Sint Gerardusstraat de 'buiten'grens. In Nieuw-Dordrecht wordt in het zuidwestelijke 'kwadrant' het dorps uitgebreid buiten de aanwezige verkavelingstructuur.

De zandafgravingactiviteiten in het 'Gat van Jansen' c.q. Zandgat Schanswal zijn gestaakt en de waterpartij heeft zijn huidige omvang bereikt. Overigens geldt dat niet voor de noordelijk gelegen zandafgraving. (zie bijlage 2 Noord).



3.9 Periode 1985 – thans

De afgelopen decennia is het veenkoloniale landschap van het voormalige Smeulveen en Barger-Oosterveen sterk verdicht. Op de afgegraven dalgronden is namelijk met de ontwikkeling van het Landgoed Scholtenszathe (gestart 1998) veel bos aangeplant. In tegenstelling tot de eerdere aanplant staat dit gedeelte van het Oosterbos dus niet op veen(restanten) maar op zand. Ook zijn stroken bos bij de Eerste Groene Dijk en Tweede groene Dijk aangelegd. Een gedeelte van de bestaande wijken is geïntegreerd in het bos waardoor nog steeds zicht is op de zo karakteristieke, op regelmatige afstanden van elkaar gelegen, watergangen (wijken). Op de nog overgebleven agrarische gronden rondom Klazienaveen-Noord zijn langs de gewone wijken rijen bomen (iepen) aangeplant. Bij verdere groei van deze bomen zal er een verdere schaalverkleining en verdichting van het landschap plaatsvinden.

Op de strook land tussen het Scholtenskanaal en de Catovaart, een gebied dat oorspronkelijk als 'vooraf' (=nederzetting) was gepland (zie ook bijlage 1 beschrijving dubbel-kanaal-systeem) zijn bosblokken aangelegd en buitenplaatsen gepland. In het verlengde van en op de 'kop' van het Scholtenskanaal zijn twee hoofdgebouwen in aanbouw.

Ten zuiden van de Postweg is het kassengebied verder uitgebreid. In vergelijking tot de oudere delen in het kassengebied is hier in mindere mate uitgegaan van de bestaande wijkenstructuur. Zo is een nieuwe noord – zuid gerichte watergang en weg Kwakel aangelegd over de historische oost – west gerichte wijkenstructuur. Ook de nieuw aangelegde bosstroken rondom de waterplas met aanpalende watergangen vallen buiten de historische structuur. Bijzonder detail is dat tussen de kassen en de Postweg nog een ruimte resteert met de historische breedte van 200m tussen twee wijken. In de toekomst zal deze worden doorsneden door de nieuw aan te leggen deel van de vaarverbinding Erica - Ter Apel.

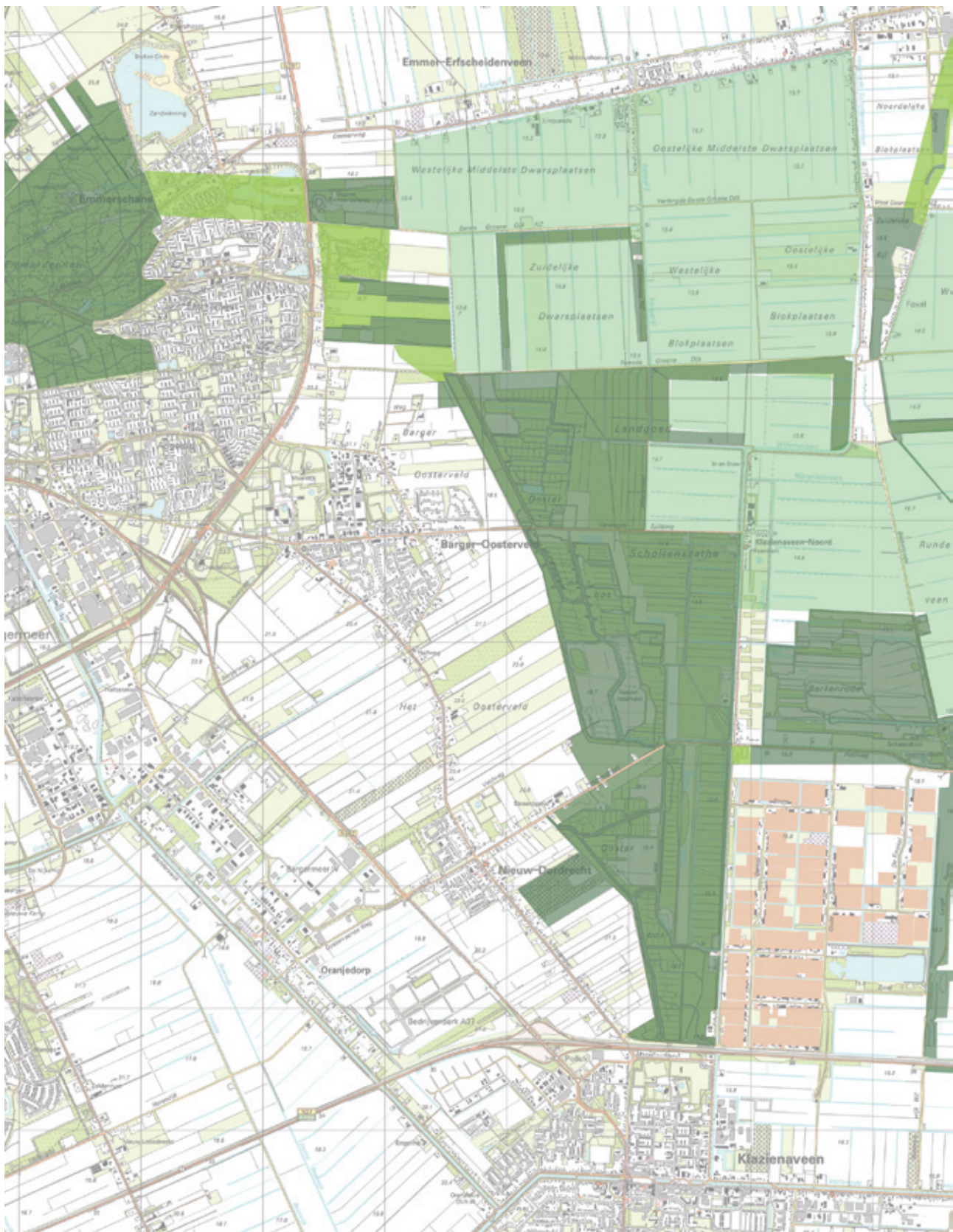
Op de strook grond van het voormalige Oosterveen zijn bedrijfsterreinen in ontwikkeling (zie werkdocument Bargermeer eo). Op het voormalige 12^e blok, het blok ten noordwesten van Klazienaveen, is een woonwijk aangelegd.

Zowel de kanalen- en wijkenstructuur als het grootschalige karakter van het veenkoloniale landschap is in gebied Oost alleen nog in het Emmer-Erfscheidenveen nog zeer gaaf aanwezig. Voor het overige is sprake van door bos verdichte structuren en (restanten van) wijken.

Hoewel er wel kavels in de omgeving van Nieuw-Dordrecht en Barger-Oosterveld zijn samengevoegd, is de kleinschalige kavelstructuur nog redelijk goed herkenbaar. In de toekomst zal ten zuiden van Nieuw-Dordrecht deze kleinschalige structuur aan herkenbaarheid inboeten als gevolg van de aanleg van de nieuwe vaarverbinding. In de afgelopen decennia is Barger-Oosterveld in het noordoosten uitgebreid buiten de oude wegenstructuur. In Nieuw-Dordrecht is de dorpsuitbreiding in de zuidwestelijke 'kwadrant' afgerond.

De stadsuitbreiding ten zuiden van het 'Gat van Jansen' staat nog niet op de topografische kaart van 2005 maar is anno 2012 wel gerealiseerd. Bij deze stadsuitbreiding zijn wadi's geïntegreerd. Ook zijn enkele groenstroken in Angelslo heringericht waarbij tevens wateropvangmogelijkheden, wadi's, zijn aangelegd. Ook de wateropvang'bak' ten westen van de ringweg bij het sportterrein is na 2005 aangelegd en staat dus nog niet op deze kaart.

Evenals in veel andere stadswijken en dorpen zijn er meerdere herinrichtingen lopend danwel gepland. Ook is op meerdere plaatsen een stedelijke uitbreiding gaande of gepland.



4. EHS, EVZ en agrarische natuur

Zowel Emmerdennen als het Oosterbos maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Hoewel het gehele Oosterbos onderdeel is van de EHS, kent het bos verschillende natuurwaarden. Het westelijke deel van het bos betreft hoog- en laagveenbos en heide en is in vergelijking met het oostelijke deel (dennen-, eiken- beukenbos) veel gevoeliger voor verdroging. Het westelijke deel van het bos, op niet of deels afgegraven veen, maakt dan ook geen deel uit van het veenkoloniale gebied (zie dikke zwarte lijn op de bodemkaart op pag. 6). Er loopt een Ecologische Verbindingszone tussen het Oosterbos en Emmerdennen. Ook het natuurgebied ten westen van de weg Berkenrode maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur.

Het landbouwgebied ten zuiden van het dorp Emmer-Erfscheidenveen en rondom Klazienaveen-Noord is een, door de Provincie Drenthe vastgesteld, zoekgebied voor 'Agrarisch natuurgebied collectief akkervogels'. De Provincie Drenthe heeft een natuurbeheerplan vastgesteld (6 juli 2010). In het natuurbeheerplan zijn gebieden begrensd waar subsidiëring van beheer van natuur, agrarische natuur en landschapselementen kan plaatsvinden. Het natuurbeheerplan geeft ook aan waar kwaliteitsimpulsen voor natuur en landschap mogelijk zijn. Daarnaast beschrijft het natuurbeheerplan per (deel)gebied welke natuur- en landschapsdoelen van toepassing

zijn en stelt het natuurbeheerplan zo nodig aanvullende eisen t.a.v. het uitvoeren van beheermaatregelen. Het natuurbeheerplan is primair een toetsingskader voor subsidieaanvragen. De provincie Drenthe heeft in de gemeente Emmen één groot zoekgebied tussen Barger-Compascuum en Emmer-Compascuum c.q. Emmer-Erfscheidenveen aangewezen.

De EHS/EVZ en het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd. Zie voor de actuele stand van zaken de website van de Provincie Drenthe!

5. Vrije tijd en recreatie

Er lopen enkele wandel- en fietsroutes door het gebied met name in Emmerdennen, het Oosterbos en langs de Runde.

Op dit moment is het herstel van een vaarverbinding Erica – Ter Apel in volle gang. De verbinding tussen het Scholtenskanaal en de verbrede wijk ten noorden van het dorp Barger-Compascuum moet nog worden gerealiseerd.

Het veenpark, een groot museum waar de geschiedenis van het veenland centraal staat, is een toeristische trekpleister dat ook gericht is op het aantrekken van mensen buiten de gemeente Emmen (zie werkdocument Barger-Compascuum).

Legenda Ecologische Hoofdstructuur (EHS), Ecologische Verbindingszones (EVZ) en agrarische natuur



Ecologische hoofdstructuur (Provincie Drenthe, actualisatie 1 november 2010)



Zoekgebied ecologische verbindingzone (Provincie Drenthe, actualisatie 1 november 2010)



Akker- en weidevogelgebied of botanisch waardevol akker- of grasland (Provincie Drenthe, vastgesteld 6 juli 2010)

DEEL 2: RUIMTELIJKE GEBIEDSVISIE STEDELIJKE WATEROPGAVE GEBIED OOST

De hier beschreven ruimtelijke gebiedsvisie is een nadere uitwerking van de algemene uitgangspunten zoals deze is verwoord in het document 'Werkwijze ruimtelijke analyse en gebiedsvisie SWO'. In dit document wordt de gehanteerde methode beschreven. Het geeft eveneens een beschrijving van de kwalitatieve weging van de verschillende factoren zoals weergegeven in de Multicriteria Analyse (MCA). Deze bijlage 5; Gebied Oost dient dan ook als een uitvloeisel van de Deelstructuurvisie Stedelijke Wateropgave en het document 'Werkwijze ruimtelijke analyse en gebiedsvisie SWO' te worden beschouwd en in samenhang daarmee te worden gelezen.

De alternatieven die naar voren zijn gekomen op basis van voornamelijk de aard- en bodemkundige ondergrond zijn o8 en o13 en in mindere mate o3. Bij gebied o9, o10, o19, o20 en o26 is sprake van zowel de aard- en bodemkundige ondergrond als de aanwezigheid van cultuurhistorische ontginningspatronen. Bij de laatste twee gebieden komt daar ook nog de aanwezigheid van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en recreatie bij. Zie voor de beekloop van de Runde, c1 op de visiekaart, de bijlages Barger-Compascuum en Emmer-Compascuum.

Gebied o3, ook wel het Zandgat Jansen genoemd, ligt op de oostflank van de Hondsrug en kent al een waterpartij ontstaan door zandafgravingen. Het gebied maakt deel uit van de Ecologische verbindingszone (EVZ) tussen het Oosterbos en Emmerdennen. Het gebied inzetten voor stedelijk water betekent dat hier hoge eisen aan de waterkwaliteit moeten worden gesteld. In het stedelijk gebied rondom het zandgat is nu nog sprake van gemengd water. Op termijn kan bij bouw van nieuwe woningen en/of het afkoppelen van bestaande woningen het afgekoppelde hemelwater een rol spelen om de beleving van water en recreatie in dit gebied te versterken.

Bij o8 en o13 betreft het gebieden met voormalige natte plekken c.q. vennen in een geaccidenteerd terrein met een keileemlaag. Op de plaats van dergelijke natte plekken zijn bij de aanleg van Emmerhout en Angelslo waterpartijen (overstortvijvers) aangelegd die bij heftige regenval al worden ingezet. Een versterking van de beleving van de laagte zou bijvoorbeeld door variatie van de waterstanden met flauwere oevers kunnen worden bereikt. Daarnaast zijn er op deze plaatsen mogelijkheden om het recreatieve aspect te versterken. Dit is vooral

het geval indien de kwaliteit van het water verbetert door afkoppeling van regenwater. In gebied o13 zijn zowel herinrichtingen als stadsuitbreidingen gaande c.q. gepland. Water zou hierbij zowel de kwaliteit van de woonomgeving als recreatie kunnen versterken.

In gebied o9, Emmerdennen, is sprake van afwisselend (voormalige) natte plekken en laagtes. Het huidige geaccidenteerde terrein is een restant van het voormalige stuifzandgebied. Stuifzandgebieden zijn veelal ontstaan door de mens en het geaccidenteerde terrein van Emmerdennen is een weerspiegeling van een historisch, uit vooral de 17^e eeuw stammend landgebruik c.q. 'ontginnings'patroon. Emmerdennen maakt deel uit van de EHS en kent de natuurwaarde 'Droog bos met productie'. In tegenstelling tot het Valtherbos (bovenloop Sleenerstroom) en een deel van het Oosterbos (zie o20 en o26) draagt water hier niet bij aan versterking van de natuur c.q. natuurbeleving.

Hoewel gebied o10 aardkundige laagtes kent is hier vooral de zeer gave aanwezigheid van de veenkoloniale kanalen- en wijkenstructuur van belang. De bestaande kanalen- en wijkenstructuur zoals weergegeven op de visiekaart zijn landschappelijk en ruimtelijk zeer goed inzetbaar voor het oplossen van de stedelijke wateropgave. Het inzetten voor de stedelijke wateropgave versterkt deze cultuurhistorische karakteristieke waterstructuren van de grootschalige ontginningen. Daarnaast maakt gebied o10 in 2011 deel uit van het zoekgebied voor 'Agrarisch natuurgebied collectief akkervogels'. Akkervogels zoals de veldleeuwrik, gele kwikstaart, patrijs en kwartel hebben hun hoogste dichtheden in vooral de veenkoloniale gebieden en de grootschalige heideontginningen (mindere mate op essen). De combinatie met wijken kan bovendien zorgen voor de aanwezigheid van meerdere soorten (o.a. graspieper). De landschappelijke veenkoloniale karakteristieken van gebied o10 zijn voor akkervogels van extra belang omdat het landschap van gebied Oost in de loop der tijd is verdicht door stadsuitbreidingen en bosaanplant. ook al wordt in de toekomst het gebied niet meer aangewezen als zoekgebied, dan is nog steeds de bestaande veenkoloniale wijkenstructuur waardevol voor akkervogels. Sommige wijken in gebied o10 zijn in de loop der tijd (enigszins) verland. In combinatie

Multicriteria analyse Stedelijke Wateropgave Gemeente Emmen

Verklaring cijfers:

1 = niet, zeer slecht

2 = matig

3 = redelijk

4 = goed

5 = zeer goed

-- = niet van toepassing ontbrekend

Oostflank Hondsrug

Inventarisatie huidige situatie (= mate aanwezigheid)	Gebied o1	Gebied o2	Gebied o3	Gebied o4	Gebied o5	Gebied o6	Gebied o7	Gebied o8	Gebied o9	Gebied o10	Gebied o11	Gebied o12	Gebied o13
Aardk./bodemkundige ondergrond	1	3	1	1	1	1	1	4	4	4	1	1	5
Archeologische waarden	--	--	--	--	--	--	--	--	3	2	--	--	--
Originelepatronen	1	1	1	1	1	1	1	3	5	5	1	1	3
Water nav stads c.q. dorpsuitbreidingen	1	5	5	--	5	1	1	5	--	--	3	--	5
EHS, PEHS, agrarische natuur	3	4	4	--	--	--	--	--	5	5	--	--	--
Recreatie	1	2	2	1	1	1	1	1	5	2	2	1	2
Herinrichting (stad,dorp) lopend/in ontwikkeling	3	--	--	3	3	5	--	--	--	--	5	5	5
Evt. herinrichting obv leefbaarheid woningen	--	--	--	--	--	--	4	--	--	--	--	--	--
Nieuwe uitleg *	--	--	5	--	--	--	--	--	--	--	--	--	5
Waardering situatie absoluut	10	15	18	6	11	9	8	13	22	18	12	8	25
Waardering situatie gemiddeld	1,7	3,0	3,0	1,5	2,2	1,8	1,6	3,3	4,4	3,6	2,4	2,0	4,2
Waardering Stedelijke Wateropgave (=versterken laag, beleven van)													
Aardk./bodemk ondergrond	1	1	1	1	1	1	1	4	1	3	1	1	3
Archeologische waarden	--	--	--	--	--	--	--	--	1	2	--	--	--
Originelepatronen	1	1	1	1	1	1	1	2	1	5	1	1	2
Kwaliteit woonomgeving	3	2	4	4	4	2	3	4	--	--	3	3	4
Recreatie	2	3	4	2	4	1	1	3	3	3	2	2	4
Natuur	1	1	4	--	--	--	--	--	1	4	--	--	--
Agrarisch gebruik	--	--	--	--	--	--	--	--	--	4	--	--	--
Waardering kansen absoluut	8	8	14	8	10	5	6	13	7	21	7	8	13
Waardering kansen gemiddeld	1,6	1,6	2,8	1,6	2,5	1,3	1,5	3,3	1,4	3,5	1,8	2,0	3,3
Totale waardering gebied absoluut	18	23	32	14	21	14	14	26	29	39	19	16	38
Totale waardering gebied gemiddeld	1,6	2,3	2,9	1,6	2,4	1,5	1,6	3,3	2,9	3,6	2,1	2,0	3,7
Gebied Stedelijke wateropgave = groen													

* verklaring getallen: 5 = herinrichting of uitleg zal worden uitgevoerd, 4 = herinrichting in de toekomst mogelijk cq verwacht, 3 = herinrichting is voor een (groot) gedeelte uitgevoerd

met de aanwezigheid van komvormige laagten kan dit leiden tot een verslechtering van het agrarische gebruik. Behoud c.q. versterken van de wijkenstructuur kan leiden tot verbetering van de afwatering en daarmee mogelijk het agrarische gebruik.

Datzelfde geldt voor gebied o25, zij het dat hier de wijkenstructuur deels is doorsneden door de A37. Gegeven het nog aanwezige open karakter is de inzet van de bestaande wijken voor stedelijk water hier nog wel opportuun. Vooral vanaf de Oude Zwarteweg is de waterstructuur goed beleefbaar.

De wijken die recentelijk zijn versmald of verland staan als zodanig niet op de visiekaart. Het betreft hier een momentopname. Immers, in de periode tussen het (veld)onderzoek en nu kan een wijk inmiddels wel zijn uitgebaggerd. Reden waarom de historische kanalen- en wijkenstructuur is weergegeven op de visiekaart. De structuur is namelijk nog wel aanwezig en deze is in ruimtelijk c.q. landschappelijk opzicht belangrijker dan het al dan niet verland zijn. Voor de berekening van de capaciteit voor het oplossen van de Stedelijke wateropgave, een opgave van werkgroep 1, is natuurlijk wel uitgegaan van de bestaande situatie. Dit om een overschatting van de bergingscapaciteit te voorkomen. De verdwenen kanalen en (hoofd)wijken zijn wel weergegeven op de

visiekaart. Dit zijn kanalen en wijken die niet meer op de topografische kaart van 2005 staan. Deze wijken zijn vaak al decennia lang verdwenen. Ook spelen bij het herstellen van verdwenen wijken ook andere dan ruimtelijke overwegingen een rol (hydrologisch, financieel, milieutechnisch i.v.m. demping vervuult slib). De verdwenen wijken zijn niet meegenomen in de berekeningen voor het oplossen van de Stedelijke wateropgave. Echter, hun oude ligging kan bij toekomstige ontwikkelingen wellicht dienen als inspiratiebron voor de (her)inrichting. Reden waarom ze wel op de visiekaart staan.

Hoewel in gebied o20 ook nog (restanten van) de kanalen- en wijkenstructuur aanwezig zijn heeft hier een sterke verdichting van het landschap plaatsgevonden. Bovendien zal met de groei van de bomen langs de gewone wijken het landschap verder worden verdicht. Dit betekent ook dat de karakteristieken van het veenkoloniale landschap zoals ruimte en openheid verder zullen afnemen en daarmee ook de aantrekkelijkheid voor het merendeel van de akkervogels. Hoewel inzetten van de bestaande wijken voor de Stedelijke wateropgave tot de mogelijkheden behoort levert dit door de verdichting van het landschap slechts beperkte mate een versterking van de beleving van de ontginningsstructuur (wijken in een open ruimte) op.



Angelslo; wadi geïntegreerd in speelterrein

Multicriteria analyse Stedelijke Wateropgave Gemeente Emmen

Verklaring cijfers:

1 = niet, zeer slecht

2 = matig

3 = redelijk

4 = goed

5 = zeer goed

-- = niet van toepassing onbekend

Oostflank Hondsrug

Inventarisatie huidige situatie (= mate aanwezigheid)	Gebied o14	Gebied o15	Gebied o16	Gebied o17	Gebied o18	Gebied o19	Gebied o20	Gebied o21	Gebied o22	Gebied o23	Gebied o24	Gebied o25	Gebied o26
Aardk./bodemkundige ondergrond	1	1	1	3	1	5	3	3	1	1	1	4	5
Archeologische waarden	3	--	4	3	2	2	2	--	2	--	--	2	1
Ontginningsspatronen	2	2	2	2	1	3	3	3	3	1	1	3	4
Water nav stads c.q. dorpsuitbreidingen	5	--	--	--	--	--	--	4	--	--	--	--	--
EHS, PEHS, agrarische natuur	--	--	--	--	--	5	3	--	--	--	--	--	5
Recreatie	1	1	2	2	1	3	4	1	2	2	1	1	5
Herinrichting (stad,dorp) lopend/in ontwikkeling	--	--	--	5	5	--	--	--	5	--	--	--	--
Evt. herinrichting obv leefbaarheid woningen	--	4	--	--	--	--	--	4	--	--	4	--	--
Nieuwe uitleg *	--	--	5	--	--	--	4	--	--	5	--	--	--
Waardering situatie absoluut	12	8	14	15	10	18	19	15	13	9	7	10	20
Waardering situatie gemiddeld	2,4	2,0	2,8	3,0	2,0	3,6	3,2	3,0	2,6	2,3	1,8	2,5	4,0
Waardering Stedelijke Wateropgave													
(=versterken laag, beleven van)													
Aardk./bodemk ondergrond	1	1	1	1	1	5	3	1	1	1	1	3	5
Archeologische waarden	1	--	1	1	1	3	1	--	3	--	--	1	1
Ontginningsspatronen	1	1	1	1	1	4	2	2	4	1	1	4	4
Kwaliteit woonomgeving	--	3	2	3	3	--	3	2	3	2	3	--	--
Recreatie	1	1	3	1	1	5	4	2	3	3	1	1	5
Natuur	--	--	--	--	--	5	1	--	--	--	--	--	5
Agrarisch gebruik	--	--	--	--	--	--	1	--	--	--	--	3	--
Waardering kansen absoluut	4	6	8	7	7	22	15	7	14	7	6	12	20
Waardering kansen gemiddeld	1,0	1,5	1,6	1,4	1,4	4,4	2,1	1,8	2,8	1,8	1,5	2,4	4
Totale waardering gebied absoluut	16	14	22	22	17	40	34	22	27	16	13	22	40
Totale waardering gebied gemiddeld	1,7	1,8	2,2	2,2	1,7	4,0	2,7	2,4	2,7	2,0	1,6	2,5	4,0
Gebied Stedelijke wateropgave = groen													

* verklaring getallen: 5 = herinrichting of uitleg zal worden uitgevoerd, 4 = herinrichting in de toekomst mogelijk cq verwacht, 3 = herinrichting is voor een (groot) gedeelte uitgevoerd

Gebied o19 neemt een bijzondere positie in omdat hier de voormalige Emmerschans ligt, een markante plek uit de tijd dat het veen vooral als militaire verdedigingslinie werd gewaardeerd. Het gebied maakt deel uit van de EHS en EVZ. Vernatting van het gebied rondom de schans zou de beleving van deze cultuurhistorisch waardevolle plek (schans bij het natte veen) kunnen versterken. De mogelijkheden om te komen tot permanente natte omstandigheden zouden dan onderzocht kunnen worden. Gegeven de status van EHS/EVZ zullen eisen moeten worden gesteld aan o.a. de waterkwaliteit.

In gebied o21 zijn noord – zuid gerichte nieuwe wegen en watergangen over de bestaande oost – west gerichte wijkenstructuur aangelegd. In het kassengebied is alleen de Oude Zwarteweg een historische noord – zuid structuur. Hoewel er nog restanten van de oude wijkenstructuur aanwezig zijn heeft het inzetten van deze restanten van watergangen in dit dichtbebouwde gebied geen toegevoegde waarde voor de beleving van de waterstructuur. Het versterken van de oude watergangen gaat bovendien ten koste van de nieuwe structuren zodat per saldo het geen extra ruimte oplevert voor water.

Bij gebied o26 is, naast de aard- en bodemkundige ondergrond, het ontginningspatroon op verschillende manieren

van belang. In de eerste plaats is het de westelijke bosrand die de historische grens is met de veenkolonies Smeulveen en Barger-Oosterveen. Bovendien is de ontginningsrichting mede bepaald door de aanwezigheid van de Hondsrug. Daarnaast is bij gebied o19, dit is het westelijke deel van het Oosterbos, sprake van een aaneenschakeling van wel, gedeeltelijk en niet afgegraven veen. Water kan hier een bijdrage leveren aan het beperken c.q. voorkomen van verdroging. Voorwaarde is echter dat het water dan van zodanige kwaliteit is dat het de natuurwaarden niet aantast c.q. juist versterkt. Het gebied maakt namelijk deel uit van de EHS.

Veel gebieden, te weten 16 in totaal, zijn naar voren gekomen vooral op basis van lopende, toekomstige of mogelijke herinrichting dan wel stedelijke uitleg (gebieden 1 t/m 7, 11, 12, 15 t/m 18, 22 t/m 25). In de meeste gevallen is zowel de ondergrond als de ontginningsstructuren niet herkenbaar meer aanwezig. Ook kan water deze laagtes en/of ontginningsstructuren slechts in beperkte mate weer beleefbaar maken. Functiemenging is soms wel en soms niet mogelijk. Over het algemeen kan worden gesteld dat het inzetten van deze gebieden voor de SWO leidt tot 'postzegel' oplossingen. Daarnaast leveren dergelijke 'postzegels' slechts in beperkte mate een bijdrage aan de totale opgave SWO.



Impressie gebied 26; Oosterbos